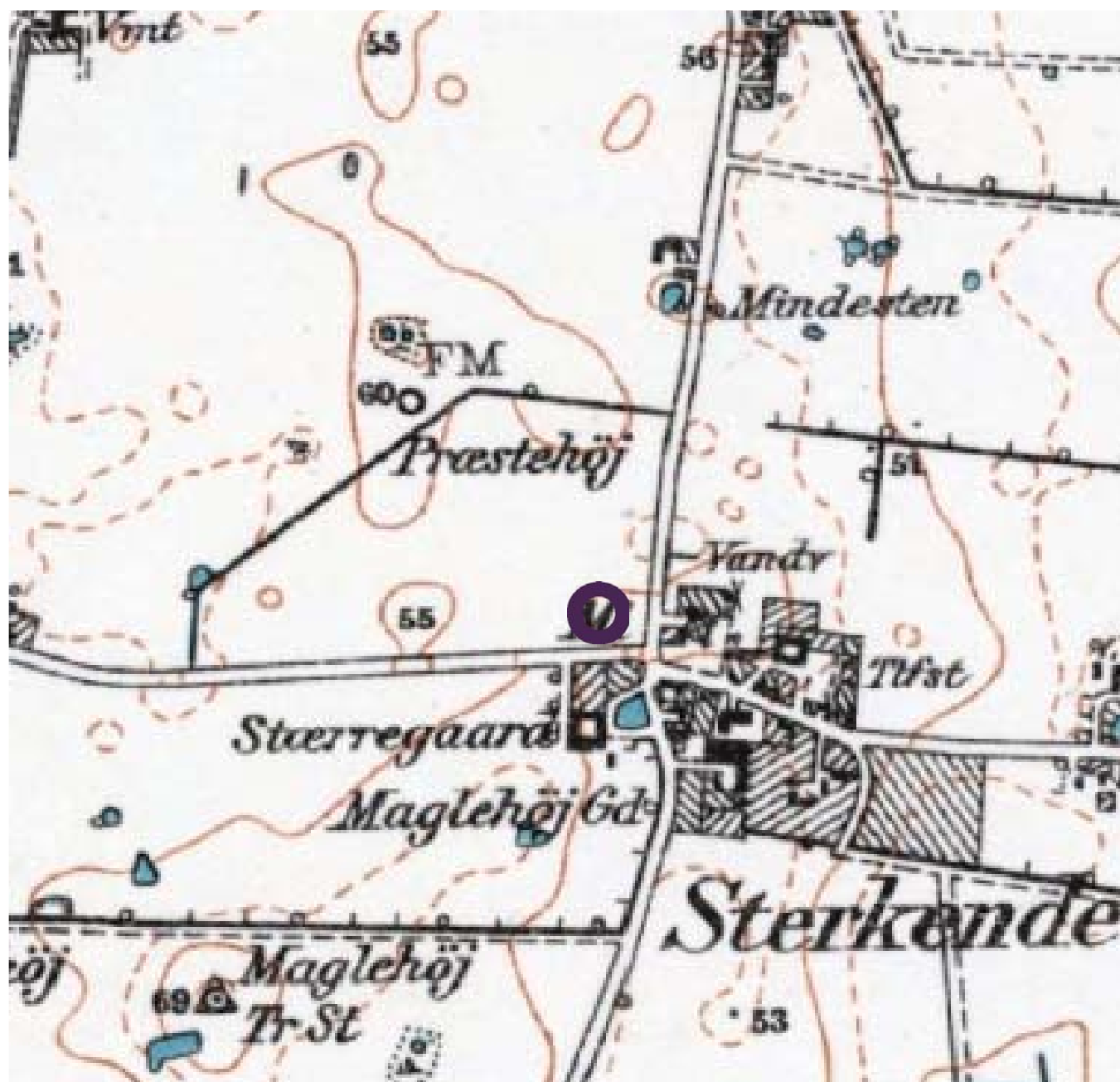

Bovneager

TAK 1754 Bygherrerapport om de arkæologiske udgravninger forud for råstofindvinding på matr. 11 Stærkende By, Reerslev

Af Lena Diana Tranekjer, arkæolog
Kroppedal Museum, Arkæologi

Forsidefoto: Udgravningen markeret på et ældre topografisk kort:
De lave målebordsblade.

Udgravningen fandt sted syd for Reerslev landsby i Høje Taastrup Kommune.

Den sneklædte bronzealderhøj Præstehøj med Reeslev Kirke i baggrunden.

Udgravningsresultater

Forud for råstofindvinding foretog Kroppedal Museum en forundersøgelse og egentlig udgravning på matr. 1I, Stærkende By, Reerslev. Udgravningen fik journalnr.: TAK1754 og matriklens navn: Bovneager, der betyder "ager der buler". Et illustrativt navn, da terrænet på matriklen bestod af flere mindre knolde med mellemliggende lavninger.

Allerede inden den arkæologiske forundersøgelse var Kroppedal Museum klar over, at der i området var risiko for tilstedeværelsen af fortidsminder. Bovneager ligger i et bredt, tilnærmelsesvist nord-syd-gående bælte af gravhøje. Højrækken strækker sig fra Stærkende, over Reerslev og videre til Fløng og Sengeløse. Synlig fra Bovneager er de fredede gravhøje Præstehøj og Maglehøj og på de gamle matrikelkort ses yderligere to overpløjede gravhøje, der i dag helt er forsvundet.

Der har ikke tidligere været egentlige arkæologiske undersøgelser nær Bovneager. Der kendes dog til enkelte fund i den umiddelbare nærhed, nemlig en enkelt jordfæstegrav, sandsynligvis fra jernalderen, samt et miniaturelerkar og dele af en drejekværn, ligeledes fra jernalderen. Desuden har de to ivrige amatørarkæologer og detektorførere Anders Hansen

En bronzestangknap, set fra siden. Bruges til at holde tøj samme med og findes ofte i bronzealdergrave.

Et stykke af en bronzesværdklinge. Bronzesværd bruges i hele bronzealderen og findes tit i grave.

og Anker Capion gået meget i område. De har gjort fine fund på Bovneager af bl.a. knapper fra bronzealderen, dele af et bronzesværd, ligeledes fra bronzealderen og to fibler (en type broche, anvendt af både mænd og kvinder) fra jernalderen. Sværdstumperne og knapperne kunne stamme fra en bronzealderhøj, så det var med vis forventning at en forundersøgelse blev foretaget i november 2016.

Under forundersøgelsen blev der udlagt en række søgegrøfter. Søgegrøfter er grøfter, hvor mulden afrømmes ned til råjorden. Arkæologiske anlæg fx i form af stolpehuller, vil fremstå som mørkfarvede, afgrænsede partier i råjorden. Anlæggene undersøges og registreres og ud fra mængden samt arten af anlæg, vurderes det hvorvidt det vil være hensigtsmæssigt at foretage en egentlig udgravning.

Forundersøgelsen afdækkede velbevarede bebyggelsesspor i form af langhuse og øvrige bopladsspor fra jernalderen samt en enkelt urnegrav, antageligt fra bronzealderen, og det blev derfor vurderet, at det var nødvendigt at foretage en egentlig udgravning på lokaliteten. De arkæologiske fund var koncentreret

i tre områder, der af udgravningstekniske årsager fik betegnelsen felt 1, 2 og 3. Den egentlige udgravning fandt sted i perioden februar til marts 2017 – en periode der i høj grad var præget af snevejr og regn.

I forbindelse med den egentlige udgravning var det ikke muligt at konstatere bevarede rester af en overpløjet bronzealderhøj, omend det stadig antages at der har været en sådan. En antagelse der baseres dels på metaldetektorfund af bronzegenstande og dels på fundet af en urne, der meget vel kan være den sidste rest af en sekundær begravelse ved gravhøjen.

Der blev derimod erkendt sjældnen og velbevaret bebyggelse fra mellemste bondstenalder samt ældre og yngre romersk jernalder. Fund der afspejlede aktiviteter på Bovneager i op imod 2500 år.

Arbejdsfoto fra hus 4, der viser at den egentlige udgravning, der forgik fra februar til marts 2017 var hårdt ramt af sne og vand, hvilket gjorde det arkæologiske arbejde temmelig udfordrende.

Resultater fra Bovneager

På felt 1, 2 og 3 fremkom i alt otte forskellige huse (husene 1-8) foruden jordovne, brønde og affaldsgruber (huller der typisk er blevet gravet i forbindelse med materialetagning som ler eller sand og sekundært er blevet anvendt som affaldshul). I det efterfølgende gennemgås udviklingen på Bovneager, set ud fra de vigtigste arkæologiske fund.

Bondestenalder (3900-1700 f. Kr.)

De ældste arkæologiske fund på Bovneager er fra bondestenalderen. Bondestenalderen kendetegnes ved landbrugets begyndelse. Skovene ryddes, befolkningen bliver bofast og de døde begraves nu under høje. Landskabet prydes i dag stadigvæk af bondestenalderens høje.

Hus 4 på Bovneager er et to-skibet langhus, en hustype der netop var fremherskende i bondestenalderen. Huset sås som mørkfarvede nedgravninger fra tre stolpehuller på række, som har udgjort de tagbærende stolper. Hustypen benævnes typisk som en midtsule-konstruktion.

På begge sider af de tagbærende stolper registreredes spor efter mindre stolper, der har fungeret som støttesstolper i den tagbærende konstruktion. Bebyggelse fra perioden findes, som i dette tilfælde, oftest enkeltvis, på høje, tørre steder i landskabet. Fra jorden i stolpehullerne blev der i forbindelse med udgravningen udtaget materiale i form af makrofossiler (forkullet korn og træ). En mere præcis datering af huset afventer resultatet af kulstof 14-datering af disse makrofossiler.

Der var fire affaldsgruber, der på baggrund af keramik, kunne dateres til bondestenalderen. De lå samlet på den nordøstlige del af felt 1. Bondestenalderens keramik kendetegnes ved stor kreativitet i form- og dekorationsvalg. På Bovneager var der skår fra mere end 20 lerkar fra bondestenalderen, mange med dekoration i form af forskellige indstik, indtryk og påsatte lister. Der var også enkelte skår af lerskiver, der er cirkulære 10-15 cm store, flade lerskiver, som oftest tolkes som bageplader.

Eksempler på bondestenalderens keramik, alt fra Bovneager. Bemærk den varierede dekoration.

Bronzealder (1700-500 f. Kr.)

I ældre bronzealder (1700-1100 f. Kr.) var den klart dominerende gravskik jordfæstegrave, herunder en del under de høje, der til dels stadig præger det danske landskab. I århundrederne omkring år 1100 f. Kr. ses et skift i gravskikken fra jordfæste- til brandgrave, herunder en del i urner. Denne opdeling svarer groft til ældre og yngre bronzealder. I yngre bronzealder genbrugte man indimellem de ældre bronzealderhøje ved at nedgrave brandgrave i og nær dem.

I forundersøgelsen ved Bovneager fremkom en enkelt urne lidt mod syd på felt 1. Urnen fremkom nær en af de mulige, overpløjede gravhøje og urnen formodes at være nedgravet i kanten af denne. Der blev ikke fundet flere grave eller spor af gravhøjen, men meget tyder på, at der har været en bronzealderhøj her: Selve bronzealderurnen; stedets beliggenhed i en række af gravhøje; observerede farveforskelle i mulden, der fortæller om menneskelig aktivitet allerede inden muldafrømningen fandt sted; de detektorfundne bronzegenstande, der antageligt er gravgaver fra ældre bronzealderhøje. Derfor har der med stor sandsynlighed været en høj, om end det ikke var muligt at konstatere bevarede spor efter denne.

Urnen blev taget op i et gipspræparat og udgravet på museet. Den øvre del af urnen var blevet pløjet bort i nyere tid. Tilbage stod et uregelmæssigt udført, spandformet lerkar, indeholdende brændte knogler. Det har ikke været muligt at datere lerkarret nærmere end sen ældre bronzealder/ynge bronzealder. Knoglematerialet er blevet indsendt til Panuminstituttet til nærmere analyse, hvor det vil være muligt at få informationer og afdødes alder, køn og eventuel patologisk historik.

Urnen set i profilen. Det ses hvordan den blev støttet af sten, da den blev gravet ned.

Jernalder (500 f.Kr. til 750 e.Kr.)

På Sjælland ses bebyggelsen i jernalderen fortsat som enkeltgårde på tørre, højt beliggende steder i landskabet, men husene er oftest længere end i bondestenalder og bronzealder. De ligger øst-vest-vest og har måske et eller flere tilhørende, mindre udhuse og økonomibygninger. Hustypen skifter allerede i ældre bronzealder fra midsulehuse til treskibede langhuse, hvilket betyder at de tagbærende stolper nu er placeret parvis ned gennem huset. Vægforløbene har ofte bestået af spinklere, tætstillede stolper, hvorimellem der har været placeret grenflet, beklasket med ler. På arkæologiske udgravninger findes vanligtvis kun nedgravningerne fra de tagbærende stolper og kun i sjældnere tilfælde af sporene efter vægforløbene.

Husene ændrer bredde, længde og vægform op gennem jernalderen, hvilket gør det muligt at datere husene ud fra målene mellem de tagbærende stolper og den overordnede form på huset, såfremt der er vægstolpehuller bevaret. Jernalderens huskronologi på Vestegnen er netop nu genstand for en større undersøgelse og husene kan efterhånden dateres ret nøjagtigt ud fra mål og udformningen.

På Bovneager var der fire, større treskibede langhuse, heraf to med velbevarede vægstolpehuller (hus 1 og 2). Dette er usædvanligt, da vægstolper er spinkle og ikke så dybt nedgravet, hvorfor de ofte vil være pløjet væk. På grund af husenes bevaringsgrad blev der prioriteret at få taget billeder med drone. Dette har givet nogle meget illustrative billeder, der tydeligt viser eksempler på yngre romertids byggeskik.

Hus 1, et ca. 30 meter langt treskibet langhus fra yngre romersk jernalder (3.-5. århundrede).

Hus 2, lidt mindre, ca. 19,5 meter, ligeledes yngre romersk jernalder (4.-5. århundrede).

De øvrige to langhuse – hus 3 og 5 – er lidt ældre og typologisk dateret til ældre romersk jernalder.

Hus 3 med landmålerstokke i stolpehullerne, som illustrer de tagbærende stolper. Dateret til ældre romersk jernalder.

Hus 5, som hus 3 og her ses tydeligt hvordan vi har fjernet det halve af stolpehullet. På den måde kan vi se dybde og bredde af nedgravningen til stolpen.

Til trods for, at husenes dateringer ligger i samme periode, er de ikke nødvendigvis samtidige. Oldtidens huse havde en relativt kort holdbarhed, ikke mere end 30-40 år. Herefter er huset typisk blevet jævnet med jorden og et nyt bygget – gerne i den umiddelbare nærhed. Derfor findes der ofte stolpehuller fra flere huse – måske endda oven i hinanden – på arkæologiske udgravninger.

Ud over de store beboelseshuse blev der registreret tre mindre udhuse (hus 6, 7 og 8) bestående af fire stolper i en tilnærmelsesvis firkant. Disse tolkes som opbevaringshuse og findes igennem hele jernalderen. Det ene udhus (hus 7) blev fundet nær ved hus 2 og tolkes som samtidig med dette.

Der var en del fund af jernalderkeramik på lokaliteten. Jernalderens bopladskeramik havde typisk en relativt simpel form og ligner lerkar som også anvendes i dag. Samtidig er almindeligt bopladskeramik sjældent dekoreret. Det findes gerne i rige mængder i affaldsgruberne, men kan være så ødelagt at det er svært at sige noget nærmere om form, anvendelse eller datering. På Bovneager var det dog muligt at hjemtage større mængder keramik, der kunne dateres til ældre og yngre romersk jernalder hvilket stemmer godt overens med selve bebyggelsessporene på lokaliteten

Karsiden er dateret til ældre jernalder og hankekarret til ældre romersk jernalder.

Andre oldtidsspor

På en udgravning hvor der er mange bebyggelsesspor, dukker der også spor op efter bopladsens øvrige aktiviteter, herunder jordovne, affaldsgruber og brønde. På Bovneager dukkede der 28 jordovne op, der har været anvendt til madlavning. De står tilbage som nedgravninger fyldt med trækul og ildpåvirkede sten. Derudover dukkede der mere end 80 større og mindre affaldsgruber op. Større affaldsgruber har sandsynligvis været matrialeoptagningsgruber, som blev gravet for at skaffe fx sand eller ler til husbyggeri og keramikproduktion. Hullet blev efterfølgende genopfyldt med bopladsens affald, såsom dyreknoget, ødelagt husgeråd i form af bl.a. keramik samt trækul og brændte sten fra oprydning i ildsteder og jordovne.

De bevarede dyreknoget fortæller om hvad datidens beboere har spist. Lerkarrene fortæller om madproduktion samt tilberedning og kan samtidig, ved at vurdere form og dekoration, bidrage med dateringer af bopladsen.

Afslutning

Den egentlige udgravning ved Bovneager har bidraget til en udbygget forståelse af hverdagslivet i dele af oldtiden, i form af et sjældent indblik i bondestenalderens bebyggelse og keramiske stil og igen i jernalderen med yderst velbevarede eksempler på romertidsbebyggelse. Ligeledes har udgravningen og detektorfund styrket antagelsen om bronzealderhøje på matriklen. Samlet set har udgravningen på Bovneager givet ny viden og samtidig understøttet den eksisterende. Derudover har udgravningen givet et væsentligt indblik i et lokalområde, som ikke tidligere har været undersøgt arkæologisk.

Udgravningsfakta

Udgravningen fandt sted i to omgange. Først foretoges en prøvegravning, hvor der med en gravemaskine trækkes lange søgegrøfter systematisk over arealet. På den måde kan evt. fortidsminder afgrænses. Ved Bovneagerudpegede arkæologerne på baggrund af forundersøgelsen tre områder med væsentlige fortidsminder til egentlig udgravning.

Udgravningen er godt i gang selvom sneen skal fjernes først.

Undersøgelserne fandt sted mellem den 10. oktober og 23. november 2016, og igen mellem den 14. februar og den 31. marts 2017.

I udgravningerne deltog ansvarlig arkæolog museumsinspektør Susan Pallesen, arkæolog Lena Diana Tranekjer og arkæologistuderende Ann Fridja Schmidt, Søren Pedersen og Daniel Dam Toftegaard fra Københavns Universitet samt museumstekniker Jan Poulsen, der forestod opmåling.

Joan Olsen, Kroppedal Museum har soldet jordprøverne fra udgravningen.

I øvrigt deltog detekførere Anders Hansen, Anker Capion samt Lars Nissen enkelte dage.

Fotos fra drone blev foretaget af dronefotograf Karin Meulgrath, Marinauide.dk.

Maskinen blev indlejet fra Entreprenør Arne Madsen, der selv førte maskinen.

Naturvidenskabelige undersøgelser blev udført af Panum-Instituttet samt MoMu – Moesgaard Museum.

År f./e. Kristus

Resultater fra udgravning

2000

Historisk tid

1000

Vikingetid

Jernalder
500 f. Kr.-850 e. Kr.

0

To gårde fra yngre romersk jernalder

To gårde fra ældre romersk jernalder

1000

Bronzealder
1800-500 f. Kr.

En urne fra yngre bronzealder.

2000

Bondestenalder
4000-1800 f. Kr.

3000

Et langhus samt fire affaldsgruber fra bondestenalderen.

4000